№ 61: УЧИТИСЯ ЧИТАТИ

Юридичні аспекти читання знаків

ВІКТОРІЯ СЕМЕНОВА

8 СІЧНЯ 2020

Кожна людська спільнота випрацювала свою систему знаків, порядок їх виявлення, фіксації, збереження й передання. Цими знаками – вербальними (словами) й невербальними (жестами, мімікою, елементами одягу, прикрасами, парфумами тощо) – вона позначає осмислення реальності. І, щоб зрозуміти особу або спільноту, потрібно ніби розгадати ребус, де кожен знак вказує на певний сенс. Відгадуючи сенси, дійти до порозуміння.

Автор фото: Brando Louhivaara

Знаки можна тлумачити по-різному, залежно від системи декодування – релігійної, математичної, філософської, юридичної тощо – та її методів. Ті самі знаки, використані в різних системах – наприклад, слово «обов'язок», перстень або простягнута рука – набуватимуть нових смислових відтінків. Утім, юридичне прочитання не має заперечувати, скажімо, філософських чи літературних тлумачень знаку; навпаки, трактування тих самих знаків у відмінних контекстах провадить до повнішого й об'ємнішого розуміння того, на що вони вказують.

Юриспруденція, як і кожна інша сфера, використовує для декодування властиві їй методи, інструменти й поняття. Найсуттєвіші з них – це категорії статусу (status) і зобов'язання (obligatio).

Статус

Знання про статус особи дозволяє робити висновки про жести, які вона може чинити, слова, які може промовляти, та їхнє значення. І навпаки, певні слова й жести здатні вказувати на статус, у якому діє дана особа.

Наприклад, військові дії Туреччини проти курдів у Сирії – тема доволі контроверсійна. Припустімо, що генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг вважає їх суперечними засадам НАТО, не схвалює або навіть засуджує. Чи мають президент Туреччини й генеральний секретар НАТО потиснути один одному руки на зібранні асамблеї? Відповісти на це питання допоможе розуміння статусу й відповідних йому знаків. Як фізична особа, приватна персона, Єнс Столтенберг може засуджувати дії президента Туреччини, а в кулуарах, не на публіку, навіть прямо сказати про це Реджепу Тайіпу Ердогану – також як фізичній особі. А от перебуваючи в статусі генерального секретаря – ні, бо в просторі зібрання асамблеї обидва є носіями офіційних і публічних статусів, які не передбачають подібних знаків: quod licet Jovi, non licet bovi. І якщо дипломатичний етикет вимагає певних жестів штибу потискання рук, від них не можна відмовитися.

Традиційно в домі головне місце при столі мав той, хто наділений статусом голови родини – pater familias. Від його знаків залежали розмова та зміна страв, початок і закінчення трапези. На королівському обіді все підпорядковане знакам, які дає той, хто в даному місці й часі є носієм статусу короля. Якщо король встає з-за столу, обід закінчують усі, байдуже, чи залишилося ще щось у їхніх тарілках.

Privatum vs publicum

Ні для кого вже не становить таємниці умовність поділу на публічне та приватне право. Фактично йдеться про діапазон реалізації зобов'язань, позначених статусом, – такі собі приватне й публічне кола. У приватному колі людина діє як приватна особа; у публічному ж стає носієм публічного статусу. Додатково на те, ситуація одного чи другого кола перед нами, вказують наслідки від дій особи: у приватному вони менші, ніж у публічному. Приватний конфлікт двох осіб, Петра і Павла, вплине тільки на них; а от у публічному колі конфлікт президента країни А Петра і президента країни Б Павла матиме наслідки для громадян обох країн чи й усієї світової спільноти. Отже, статус вказує на межі кола, а тому на характер відносин, у яких перебувають особи.

У взаєминах із приватними особами неналежними будуть знаки, властиві публічному колу, і навпаки. Простий приклад: якщо є подружжя, в якому жінка – директорка фірми, а чоловік – підлеглий їй менеджер, то вияви подружньої любові й уваги на засіданні фінансової ради будуть, м'яко кажучи, дивними. Це відчуття дивності вказує на те, що навіть не знайомі з тонкощами юридичного аналізу статусів люди природно помічають викривлення певного ладу. Удома ж ці дві особи перебувають у приватному колі й не звертаються одне до одного «пані директорко» чи «пане менеджере» (хіба, може, жартівливо), а застосовують знаки, відповідні до свого подружнього статусу. Маємо справу з тими самими особами, але різними статусами, якими вони наділені.

Взаємодія знаку та статусу

Знаки і статус пов'язані: знаки унаочнюють статус, а конкретному статусу властиві свої знаки. Перстень, одягнений на певний палець, вказує на статус особи; носити ж ті чи інші персні можуть лише люди, що перебувають у відповідному статусі. Скажімо, перстень на безіменному пальці вказує на одруженість особи. Якщо він на правій руці, то, імовірно, перед нами протестант чи римо-католик, якщо на лівій – православний, греко-католик, мусульманин. Також можна зробити припущення про країну, звідки походить особа, бо обручка на тій чи іншій руці може бути й культурним звичаєм: на правій її носять у Польщі, Німеччині, Іспанії, Греції чи Венесуелі, а на лівій – у Франції, Швеції, Ірландії, Єгипті, Бразилії, США, Канаді тощо.

Щоб з'ясувати статус одне одного, ми вдаємося до діалогу. Після цього можна говорити про характер взаємин і відповідно їх вибудовувати. Неналежною буде пропозиція побачення, якщо вставнолено, що наша співрозмовниця заміжня.

Статуси варто встановлювати ще до подання вербальних чи невербальних знаків. Наприклад, рука в римському праві була знакова там, де йшлося про відносини власності; рукою позначали прийняття речі (potestas) або особи (adoptio) під свою опіку, владу. Звичний для нас жест рукостискання, а надто те, хто його має пропонувати, і сьогодні може набувати різних сенсів. Наприклад, якщо хтось у публічному просторі перший простягне руку до особи королівського статусу або, не дай Боже, схопить її за руку, це може бути розцінене як напад на корону й мати наслідком щонайменше видворення з короліства з довічною забороною в'їзду.

Зобов'язання

Над правовою суттю зобов'язань ламало голову не одне покоління юристів, і досі ця тема не зовсім вичерпана. Статус позначає зобов'язання; зобов'язання випливають зі статусу. Разом із одним приймаємо інше. Наприклад, статус батьків – це батьківські зобов'язання (або, інакше, влада), тобто сукупність прав і обов'язків, де права – це потенційна можливість взяти на себе певні зобов'язання, а обов'язки – це частина реально взятих зобов'язань. Батьківський статус означає право виховувати дитину, обирати для неї навчальний заклад тощо, але також обов'язки: утримувати дитину, піклуватися про її фізичний і психічний розвиток і так далі. Статус, зобов'язання, права й обов'язки – це цілісний пакет, і невиконання однієї зі складових призводить до позбавлення іншої, самостійного чи примусового. Якщо батьки не утримують дитину й не дбають про неї (не виконують обов'язків), це призводить до позбавлення батьківських прав (батьківської влади).

Юридична методологія читання знаків – річ складна, але корисна, адже допомагає уникнути багатьох незручностей і конфліктів у повсякденному житті. Вона трохи схожа на завдання режисера: потрібно з безлічі елементів вибрати найсуттєвіші та згармонізувати їх в одному часопросторі так, щоб вийшло осмислене дійство, а не набір осіб, звуків і реплік на тлі недоладних декорацій. Бо ж у світі, у якому ми живемо, усе має значення. І що більший набір методів у нас є для читання знаків, то глибше можна пізнати невидимий оку сенс.

ВІКТОРІЯ СЕМЕНОВА 8 СІЧНЯ 2020

Warning: count(): Parameter must be an array or an object that implements Countable in **/home/kairosbo/verbum.com.ua/www/wp-includes/post-template.php** on line **284**